Knygnešys, lietuviškų vakarų rengėjas, režisierius bei aktyvus visuomenės veikėjas JUOZAS ZAUKA

160-sioms gimimo metinėms

Iš biografijos

- Juozas Zauka gimė 1862 m. vasario 23 d. Baisogaloje (Radviliškio r.) beturčių Vinco Zaukos ir Rozalijos Luksčiūtės šeimoje. Iki 16 m. tarnavo pas ūkininkus, o žiemomis nelegalioje mokyklėlėje mokėsi skaityti. Tuo metu lietuvių spauda nerusiškomis raidėmis jau buvo uždrausta, o daraktorinės mokyklos persekiojamos. Dar vaikas būdamas Zauka susipažino su knygnešiais.

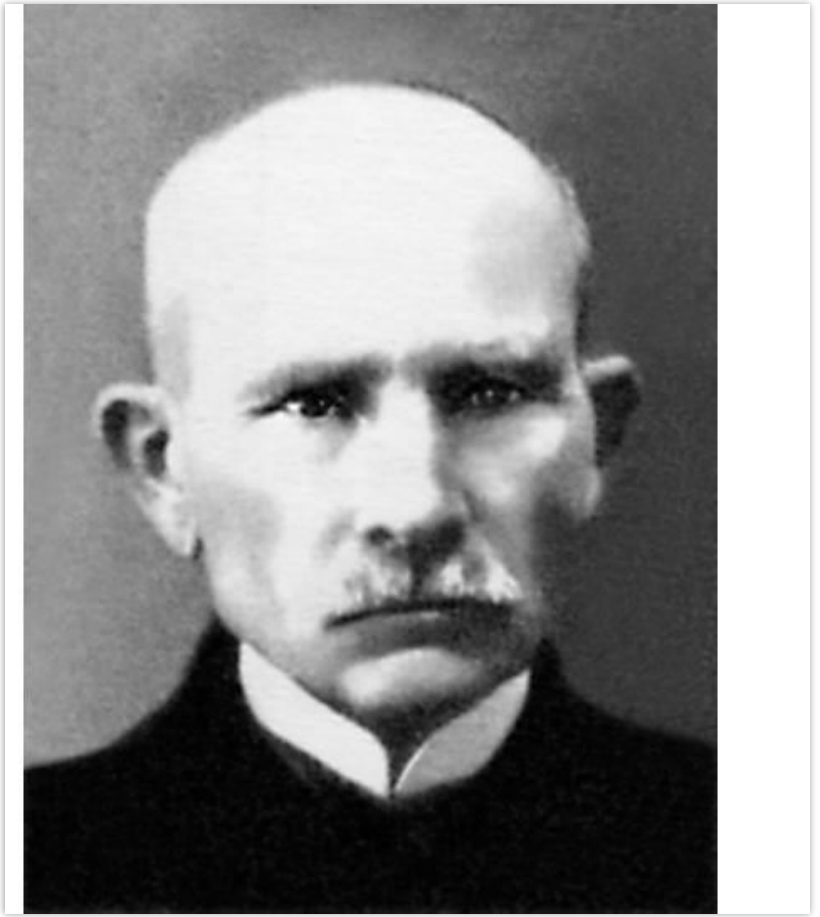

Iš biografijos

- Juozukas turėjo gerą balsą, puikią muzikinę klausą, pramoko groti vargonais. Baisogalos klebonas gabų jaunuolį priėmė tarnauti į kleboniją. Šioje klebonijoje prieglobstį rasdavo knygnešiai ir vertingiausias jų krovinys – lietuviški laikraščiai bei knygos.
- Padedamas prelato Apolinaro Daugėlos 1880 m. J. Zauka gavo tarnybą prie Petrapilio katedros. Čia jis tapo aktyviu knygnešiu, spaudos bendradarbiu (pasirašinėjo „Vargdienėlis“, „Rūtų lapelis“), pirmuoju lietuviškų vakarų rengėju, organizatoriumi, vaidintoju, deklamatoriumi, dainininku, chorvedžiu, režisieriumi ir nenuilstančiu lietuvių draugijų steigėju.
- Organizavo nelegalaus žurnalo „Žiburys“ spausdinimą, draudžiamosios lietuvių spaudos gabenimą į Sankt Peterburgą. Bendradarbiavo su Lietuvos kunigais A. Vytartu, F. Leliu, Vyborgo (Rusija) lietuviu Z. Malinausku, Jungtinių Amerikos Valstijų kunigu A. Burba.

Iš biografijos

- Spaudos draudimo metais Zauka gabeno knygas iš Prūsijos per Stokholmą, Helsingforsą, Tamerforsą, Vyborgą į Petrapilį ir į Lietuvą. Per jo rankas praėjo įvairių leidinių, tarp kurių buvo „Aušra“, „Varpas“, Strazdelio, Daukanto, Donelaičio, Valančiaus, Maironio, Vaižganto ir kitų autorių leidiniai.
- 1906 m. Juozas persikėlė į Gatčiną, 1908 m. – į Subatę (Latvija), čia įsteigė lietuvių chorą ir aktorių mėgėjų būrelį, rengė vaidinimus. 1910–1915 m. buvo Obelių kooperatyvo vedėjas. Per I pasaulinį karą gyveno Petrograde, įkūrė lietuvišką chorą ir jam vadovavo, dirbo Lietuvių dramos kuopoje. Buvo Mažturčių lietuvių savitarpinės pagalbos draugijos pirmininkas, prisidėjo prie lietuvių renginių organizavimo, lietuvių karo pabėgėlių telkimo ir šelpimo.

Iš biografijos

- 1918–1920 m. Subatėje dirbo vargonininku, zakristijonu. 1919 m. įsteigė lietuvišką pradinę mokyklą (joje mokytojavo), įkūrė lietuvių draugijos „Šviesa“ skyrių, rengė lietuviškus vakarus. 1920–1931 m. buvo Norkūnėlių (Obelių vlsč.) pradinės mokyklos mokytojas.
- 1920 m. žiemą Zaukų šeimą aplankė baisi nelaimė – nuo gripo epidemijos per 10 dienų mirė mylima žmona Emilija, kartu gyvenusi jos sesuo ir du sūnūs. Liko J. Zauka vienišas su 5 metų sūnumi Alfonsu, vėliau tapusiu žymiu režisieriumi.

Iš biografijos

- Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė įvertino J. Zaukos veiklą: 1931 m. jam skyrė 75 litų pensiją.
- Mirė Juozas Zauka 1943 m. gruodžio 3 d. Obeliuose. Čia Lietuvos bei Obelių patriotas ir palaidotas.

- Knygnešio Juozo Zaukos namas Obeliuose apie 1990 m.

Atminimo įamžinimas

- Obeliečiai įamžino knygnešio atminimą. Gatvė, kurioje jis gyveno, pavadinta J. Zaukos vardu. Prie namo buvo pakabinta paminklinė lenta su užrašu: „Šiame name nuo 1932 m. iki mirties 1943 m. gyveno kultūros veikėjas Juozas Zauka.“ 1975 m. Rokiškyje vykusio medžio drožėjų plenero metu tautodailininkas, tapytojas, literatas, medžio drožėjas Stasys Karanauskas sukūrė skulptūrą „Knygnešys“, kuri buvo pastatyta šalia J. Zaukos namo.

Paminklinė lenta ant namo Obeliuose

Atminimo įamžinimas

- Rokiškio krašto muziejuje saugomi Juozo Zaukos dokumentai, fotografijos, asmeniniai daiktai, teatriniai rekvizitai, kurie panaudojami, rengiant knygnešiui skirtus atminimo vakarus.
- Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos rankraštyne saugomas ir Juozo bei Alfonso Zaukų archyvas F 169, kuriame 106 saugojimo vienetai, apimantys 1935–1979 m. laikotarpį.
- Obelių bibliotekoje sukaupta taip pat gausi medžiaga apie Juozą Zauką. Čia saugoma ir Jono Vajegos, Irenos Makuškaitės rinkta medžiaga Juozo Zaukos biografijai. Ši biblioteka rengia ir šio žymaus žmogaus jubiliejinių datų paminėjimus.
- Jubiliejinių datų paminėjimai rengiami ir jo gimtojoje Baisogaloje.

J. Šliūpas apie Juozą Zauką:

- „Jo gyventa ne veltui... Norėčiau, kad mūsų jaunoji karta imtų iš jo gyvenimo pavyzdį ir su visu atsidavimu tarnautų savo tautai, jos šviesai, jos gerovei, jos laimei“.

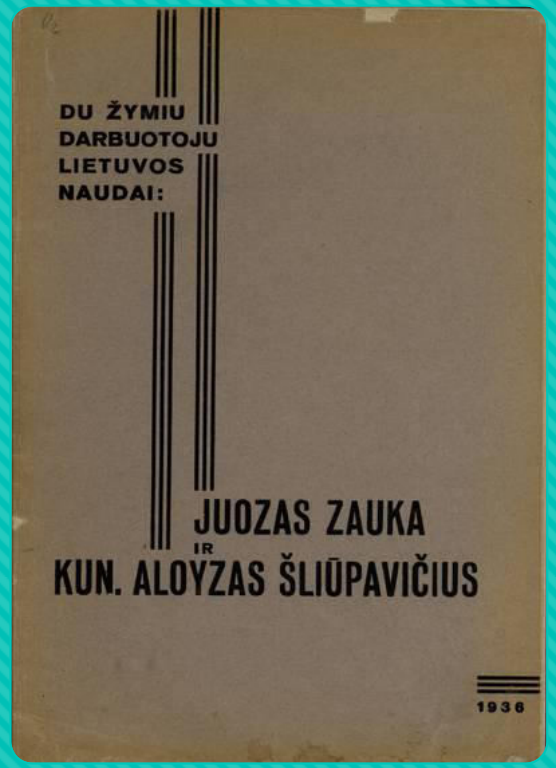

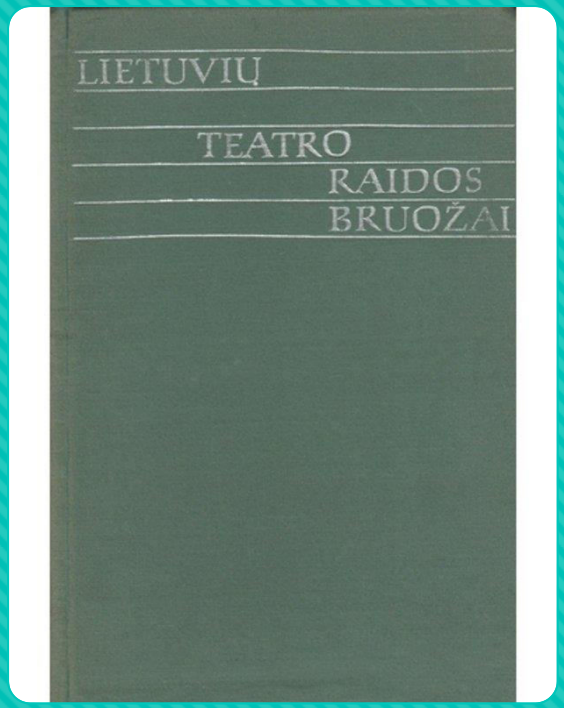

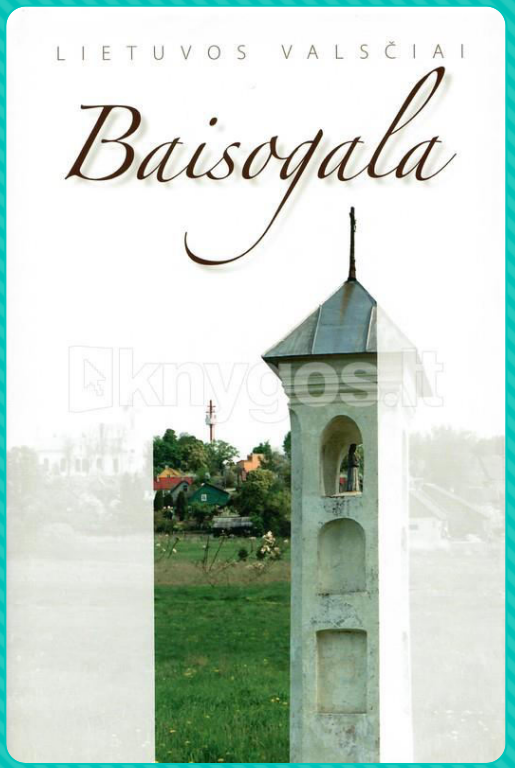

Juozas Zauka leidiniuose

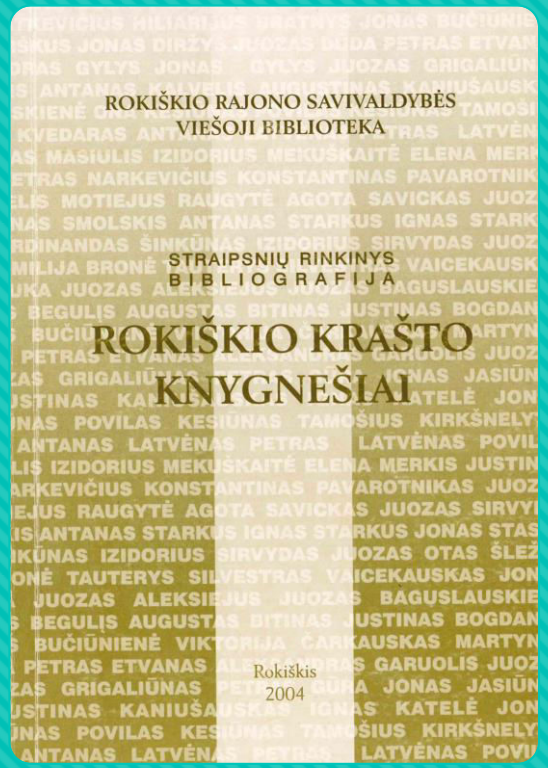

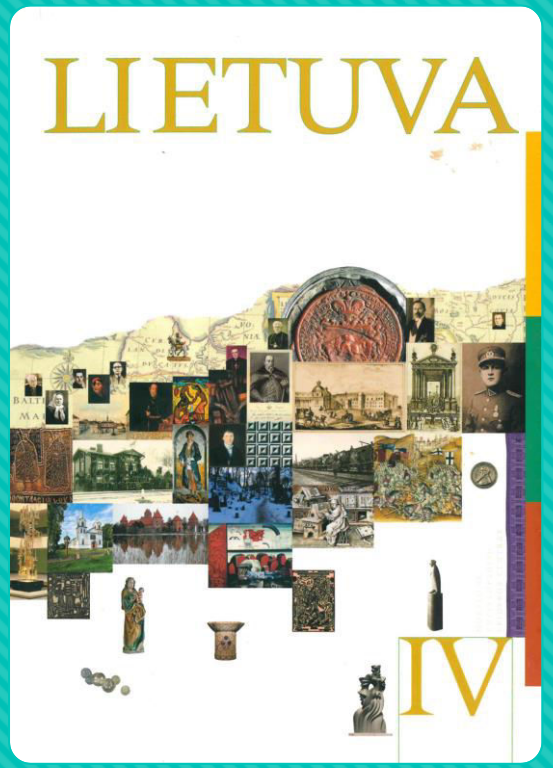

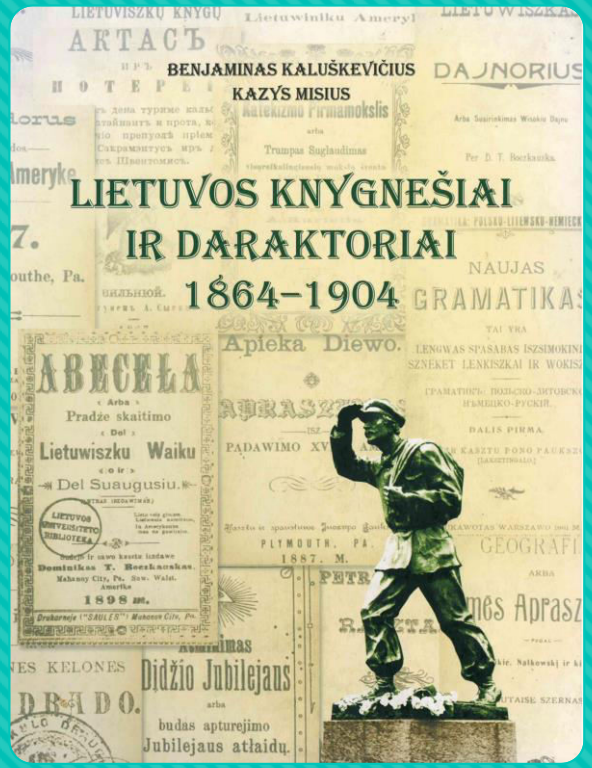

Juozas Zauka leidiniuose

Periodiniuose leidiniuose

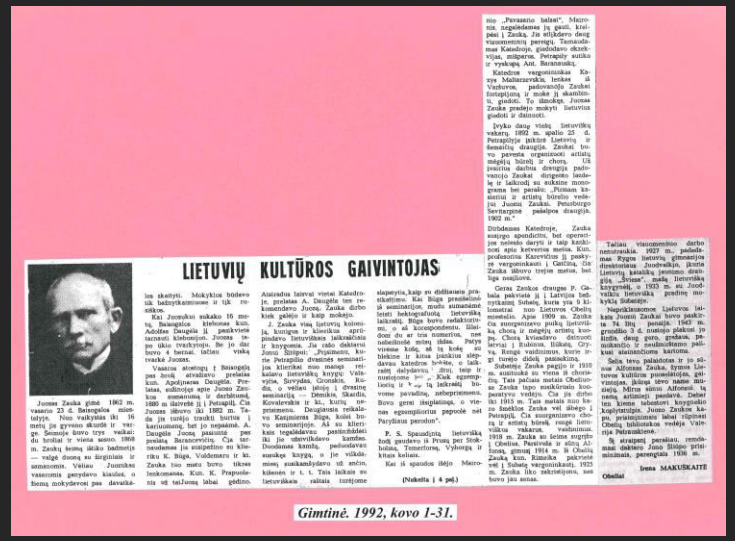

LIETUVIŲ KULTŪROS GAIVINTOJAS

Gimtinė. 1992, kovo 1-31.

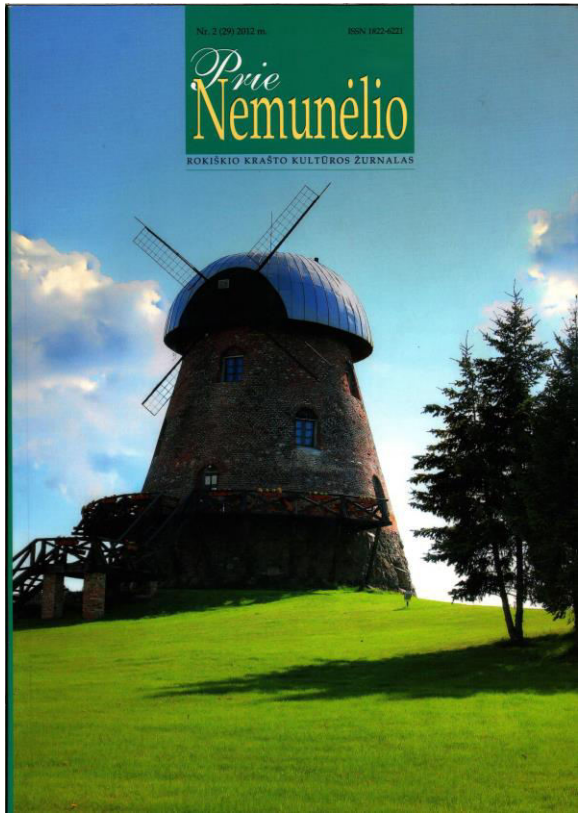

Grąžiname atmintį

"Kaip mokėjau, teatrus režisavau ..."

Gimtasis Rokiškis. 1991, sausio 15.

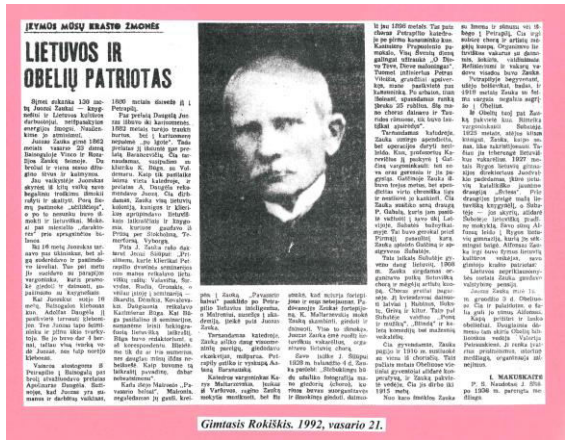

ĮŽYMŪS MŪSŲ KRAŠTO ŽMONĖS

LIETUVOS IR OBELIŲ PATRIOTAS

Gimtasis Rokiškis. 1992, vasario 21.

Skirta J. Zaukai

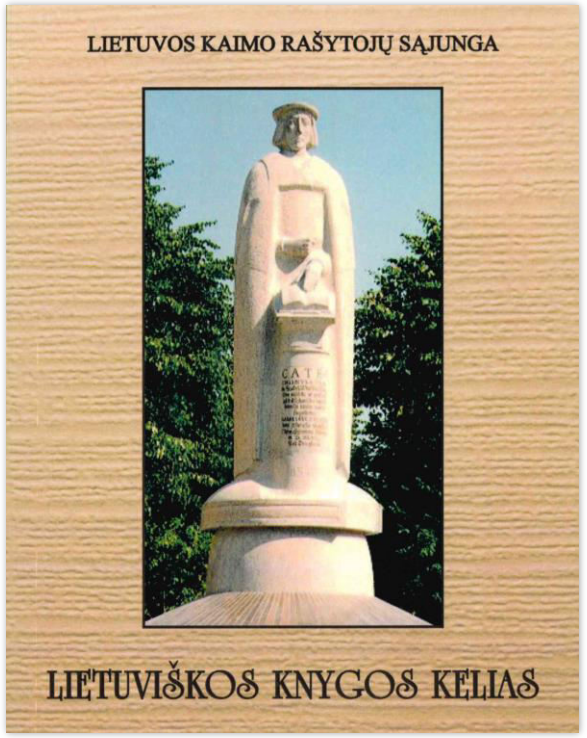

Lietuviškas žodis

J. Zaukai ir visiems Lietuvos knygnešiams

Iš sanskrito gelmių atkeliavęs,
Donelaičio vyžotųjų būrų nešiotas,
Baranausko „Šilely“, suošęs tyriausia gaida,
Mūsų gimtas lietuviškas žodi,
Kiek tu amžių buvai tremtinys,
Kiek raudojai už grotų plieninių,
Kiek žandarų skalikai sekiojo tave,
Kiek marino tave nekentėjai?
O tu gyvas! Tu vėl lyg sidabro versmė,
Lyg ankstyvas laukų vyturys pakilai.
Tave šildė Bielinio sermėga
Ir drąsiųjų sūnų knygnešių meilė šventa.
Tave motinos supo ratelių dūzgime.
Sušvitai lyg žvaigždė tu Maironio eilėse
Ir Brazdžionio šauksme mūsų varganai tautai.
Tu liūdnuoju Širvio beržu siūruoji
Ir ringuoji gražiausioj gimtinės dainoj,
Mūsų gimtas lietuviškas žodi,
Mūs gyvybė ir mūsų tiesa.

Skirta J. Zaukai

- **Žilinskas, Antanas.** Lietuviškas žodis: J. Zaukai ir visiems Lietuvos knygnešiams: [eilėraštis] / Antanas Žilinskas // Atbudimas / Antanas Žilinskas. – [s. l.] : [s. n.], 1991. – P. 5.

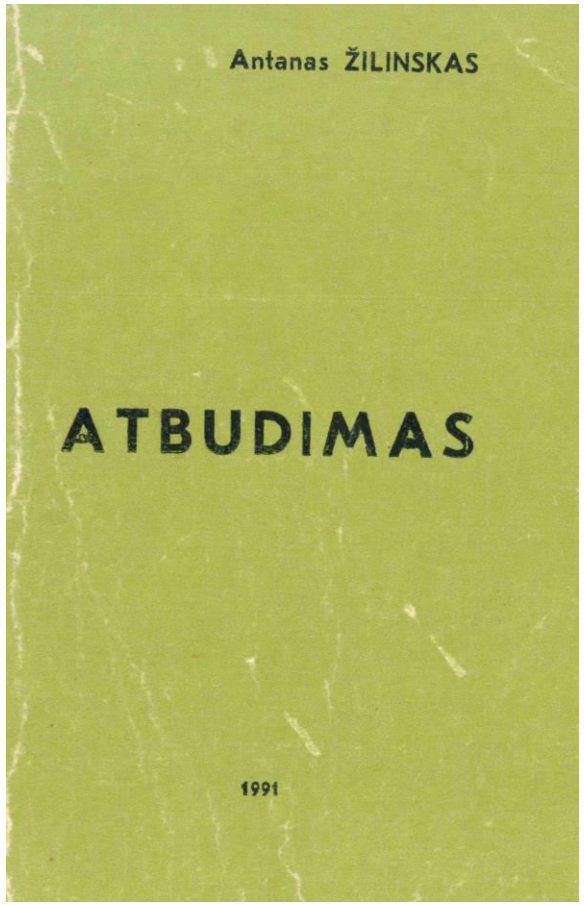

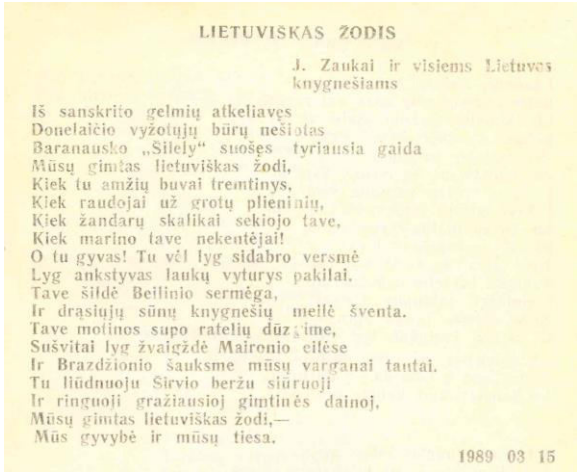

LIETUVIŠKAS ŽODIS

J. Zaukai ir visiems Lietuvos knygnešiams

Iš sanskrito gelmių atkeliavęs
Donelaičio vyžotųjų būrų nešiotas
Baranausko „Silely“ suošęs tyriausia gaida
Mūsų gimtas lietuviškas žodi,
Kiek tu amžių buvai tremtinys,
Kiek raudojai už grotų plieninių,
Kiek žandarų skalikai sekiojo tave,
Kiek marino tave nekentėjai!
O tu gyvas! Tu vėl lyg sidabro versmė
Lyg ankstyvas laukų vyturys pakilai.
Tave šildė Beilinio sermėga,
Ir drąsiųjų sūnų knygnešių meilė šventa.
Tave motinos supo ratelių dūzgime,
Sušvitai lyg žvaigždė Maironio eilėse
Ir Brazdžionio šauksme mūsų varganai tautai.
Tu liūdnuoju Širvio beržu siūruoji
Ir ringuoji gražiausioj gimtinės dainoj,
Mūsų gimtas lietuviškas žodi,—
Mūs gyvybė ir mūsų tiesa.

1989 03 15

Literatūra apie J. Zauką

- Du žymiu darbuotoju Lietuvos naudai: Juozas Zauka ir kun. Aloyzas Šliūpavičius [Skaitmenintas objektas] / paruošė J. Šliūpas; J. Juškytė. – (Šiauliai: Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka, 2018). – Archyvinė kopija: 1084MB. Viešos prieigos kopija: 9MB
- Juozas Zauka. – Iliustr. // Visuotinė lietuvių enciklopedija / [mokslinė redakcinė taryba: pirmininkas – Juozas Tumelis … [et al.]. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001–2015. – P. 466.
- Juozas Zauka: 1862–1943: chorvedys, režisierius, knygnešys / Radviliškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka. Baisogalos filialas; Medžiagą surinko ir tekstą spausdino Alvyda Žižniauskienė; Redagavo Daiva Paulauskienė. – Baisogala: 2016. – 28 [1] lap.: iliustr.
- Juozas Zauka: [biografija] // Baisogalos valsčiaus kaimai, dvarai ir gyventojai / [spaudai paruošė Elena Šveistienė]. – Panevėžys: Nevėžio spaustuvė, 2000. – P. 462–464.
- **Deksnienė, Gražina.** Juozas Zauka / Gražina Deksnienė. – Iliustr. // Rokiškio krašto knygnešiai / Rokiškio rajono savivaldybės viešoji biblioteka. – Rokiškis: [I. Skripkos individuali įmonė], 2004. – P. 58–61.

Literatūra apie J. Zauką

- **Kaluškevičius, Benjaminas.** Zauka Juozas. – Iliustr. // Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864–1904 / Benjaminas Kaluškevičius, Kazys Misius. – Vilnius: „Diemedžio“ draugija, 2014. – P. 200.
- **Kaluškevičius, Benjaminas.** Zauka Juozas: [biografija]. – Portr. // Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864–1904 / Benjaminas Kaluškevičius, Kazys Misius. – Vilnius: Diemedis, 2004–2014. – P. 534–535.
- **Mackevičienė, Onutė.** Gyvenimas, paskirtas Lietuvai: kultūros veikėjo Juozo Zaukos 150-mečiui / Ona Mackevičienė. – Iliustr. // Prie Nemunėlio. – ISSN 1822-6221. – 2012, Nr. 2 (29), p. 92–95.
- **Misius, Kazys.** Kultūros darbuotojas ir knygnešys [Juozas Zauka]: [biografija] / Kazys Misius. – Iliustr., portr. – Bibliogr. išnašose // Baisogala / [vyriausiasis redaktorius sudarytojas Jonas Linkevičius]. – Vilnius: Versmė, 2009. – P. 724–738.
- **Misius, Kazys.** Kultūros darbuotojas ir knygnešys Juozas Zauka / Kazys Misius. – Iliustr. // Radviliškio kraštas. – ISSN 1822-0517. – 2006, Nr. 1, p. 20–28.
- **Zibolienė, Dalia.** Juozas Zauka: iš kiauliaganio – į tautos šviesuolius / Dalia Zibolienė. – Iliustr. – Rubrika: kalbame Strazdelio kalba // Gimtasis Rokiškis. – ISSN 1822-7740. – 2016, liep. 2, p. 5; liep. 5, p. 3.

Atminimo įamžinimas

- **Dūdaitė, Lina.** Laisvės kovų istorijos muziejuje – įspūdinga šventė lietuviškam žodžiui [renginys „Nešęs šviesą Lietuvai“, skirtas paminėti knygnešio ir švietėjo J. Zaukos 155-ąsias gimimo metines] / Lina Dūdaitė-Kralikienė. – Iliustr. // Rokiškio sirena. – ISSN 2351-7433. – 2017, kovo 7, p. 4.
- **Kazlauskas, Valius.** Obeliuose paminėtos Juozo Zaukos 155-osios gimimo metinės / Valius Kazlauskas. – Iliustr. // Gimtasis Rokiškis. – ISSN 1822-7740. – 2017, kovo 14, p. 5.
- **Strolys, Kazimieras.** Baisogaliai prisiminė knygnešį Juozą Zauką [paminėtos 150-osios knygnešio Juozo Zaukos gimimo metinės] / Kazys Strolys. – Iliustr. // Radviliškio naujienos. – ISSN 1822-9654. – 2012, kovo 23–29 (Nr. 12), p. 8.
- **Strolys, Kazimieras.** Pagerbtas knygnešio Juozo Zaukos atminimas [Baisogaloje, Radviliškio rajone] / Kazys Strolys. – Iliustr. // Šiaulių kraštas. – ISSN 1648-4010. – 2012, bal. 27, priedas „Atolankos“, p. 6.
- **Žižniauskienė, Alvyda.** Prisimintas knygnešys Juozas Zauka [Baisogalos bibliotekoje] / Alvyda Žižniauskienė, Viktorija Golcienė. – Iliustr. // Radviliškio kraštas. – ISSN 2351-6291. – 2017, kovo 9–15 (Nr. 10), priedas „Radviliškio kraštas“ plius, p. 3.

Internetinėje žiniasklaidoje

- https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/juozas-zauka-is-kiauliaganio-i-tautos-sviesuolius-i-285-651557?copied
- https://lt.wikipedia.org/wiki/Juozas_Zauka
- https://www.grokiskis.lt/kalbame-strazdelio-kalba/juozas-zauka-kiauliaganio-tautos-sviesuolius
- https://lietuvai.lt/wiki/Juozas_Zauka
- https://radviliskiobiblioteka.lt/lt/filialai/naujienos/1687-prisimintas-knygnesys-juozas-zauka
- http://www.spaudos.lt/knygnesiu_paminklai/knygnesiai/juozas_zauka.html
- http://www.amzinaitavo.lt/vestuviu-nuotrauku-galerija/showalbum/285
- https://www.radviliskiokrastas.lt/prisimintas-knygnesys-juozas-zauka/
- http://old.skrastas.lt/?data=2012-05-25&rub=1146671142&id=1335441090&pried=2012-04-27
- http://obeliai.eu/2017/03/12/paminetos-knygnesio-svietejo-visuomenininko-vargonininko-juozo-zaukos-155-asias-metines/
- https://rokiskiosirena.lt/naujiena/aktualijos/laisvs-kov-istorijos-muziejuje-spdinga-vent-lietuvikajam-odiui?page=223&per-page=5
- https://www.vle.lt/straipsnis/juozas-zauka/